

of Ukraine. Note the special danger to the natural rights of the citizens of changes in individual procedural codes (Code of administrative procedure and Civil procedural code of Ukraine), which took place during the tenure of former President. Yanukovich. It is on the right of the judge – Rapporteur the court of cassation to refuse the Complainant in consideration of his cassation complaints against decisions of judges of first and second instance without consideration by the court only on the basis of their personal decisions.

In connection with the foregoing, the conclusion about the need second instance without consideration by the court only on the basis of their personal decisions.

In connection with the foregoing, the conclusion about the need to change the principle of legality the principle protagonist, which refers to the supremacy of human rights over the right of the people of the state. The abovementioned change will not result in a violation of the competence of the constitutional court of Ukraine. The legal basis of this conclusion will be made by the article 3 of the Constitution of Ukraine, article 6 of the law of Ukraine “On judicial system and status of judges”, article 8 of the Civil procedure code of Ukraine, article 4 of the Economic procedural code of Ukraine, article 8 of the criminal procedure code of Ukraine, art. 7 of the Code of administrative procedure of Ukraine). Include recommendations from the subordination of state to civil society, to overcome the contradictions between the principle of legality and protagonist in the activities of state bodies.

УДК 340.1

Т. С. ПОДОРОЖНА,
кандидат юридичних наук

СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ

У статті аналізуються особливості впливу соціальних чинників на процес конституціоналізації правового порядку. Зазначено, що правопорядок підпадає під вплив як економічного базису, так і різноманітних надбудовних комплексів: політичних, ідеологічних, психологічних, правових, організаційних тощо. Зроблено висновок, що сукупність цих чинників утворює єдність пов'язаних між собою елементів, має впорядковану структуру, розвивається за законами суспільного розвитку, тобто має всі ознаки соціальної системи.

Ключові слова: правопорядок, конституціоналізація, соціальний механізм дії права, правова політика, правосвідомість, правова культура, правове виховання.

Подорожная Т. С. Социальные факторы конституционализации правового порядка

В статье анализируются особенности влияния социальных факторов на процесс конституционализации правового порядка. Отмечено, что правопорядок подвергается влиянию как экономического базиса, так и различных надстроечных комплексов: политических, идеологических, психологических, правовых, организационных. Сделан вывод, что совокупность указанных факторов образует единство связанных между собой элементов, имеет упорядоченную структуру, развивается по законам общественного развития, то есть имеет все признаки социальной системы.

Ключевые слова: правопорядок, конституционализация, социальный механизм действия права, правовая политика, правосознание, правовая культура, правовое воспитание.

Podorozhna T. Social factors constitutionalization legal order

This article analyzes the features of the influence of social factors on the process constitutionalization legal order. Indicated that law and order falls under the influence of an economic base and superstructure variety of complex political, ideological, psychological, legal, institutional and others. It is concluded that the totality of these factors creates a unity of interconnected elements is ordered structure, follows the laws of social development, that has all the features of the social system.

Keywords: order, konstytucjonalizacja, social mechanism of the law, legal policy, justice, legal culture, legal education.

Конституціоналізація правового порядку в Українській державі безпосередньо залежить від подолання соціально-структурного, інституційного дисбалансів, властивих періодові здійснення реформ. Це означає, що формування правопорядку зазнає впливу інших сфер порядку (політичного, економічного, ментального) і, своєю чергою, впливає на процеси їх становлення та розвитку. З огляду на це складноструктурований процес конституціоналізації правового порядку є виявом і наслідком взаємодії різноманітних чинників, що так чи інакше впливають на формування і розвиток українського права в цілому.

В юридичній літературі дана проблема принагідно порушується під час розгляду суміжної проблематики (скажімо, законності, профілактики правопорушень, а також умов розвитку правової системи). Проте, говорячи про специфіку конституціоналізації правового порядку, неможливо не враховувати просторово-часових реалій, соціальних, економічних, політичних, управлінських, культурних та психологічних передумов формування конституційної законності, що склалися в державі та суспільстві.

В енциклопедичному словнику термін «чинник», або ж «фактор» (від лат. factor – той, що робить; той, що виробляє), визначено як причину, рушійну силу будь-якого процесу, явища, що визначає його характер або окремі його риси¹. У соціологічних дослідженнях на позначення концепцій, що пояснюють суспільний розвиток впливом низки «рівноправних» чинників (економіки, релігії, техніки, культури, моралі тощо), використовують термін «теорія чинників»².

Слід зазначити, що чинники конституціоналізації деякою мірою пов'язані з гарантіями законності. Під гарантіями законності розуміють «зумовлену закономірностями суспільного розвитку систему умов, засобів, чинників, що забезпечують процес реалізації законності, наслідком якого є встановлений правопорядок»³. Відповідно до такого трактування чинники конституціоналізації правового порядку треба розглядати як елемент системи гарантій законності.

Системний характер правопорядку, його здатність стабілізуватися необхідно враховувати при розгляді механізму його конституціоналізації, який має комплексний характер та пов'язаний із впливом на його забезпечення різноманітних чинників: економічних, політичних, ідеологічних, культурних, правових тощо. Дію кожного з чинників можна подати у вигляді комплексу заходів, спрямованих на забезпечення необхідного рівня й характеру процесу конституціоналізації правового порядку.

Чинники конституціоналізації правового порядку – не абстрактні загальні підстави, а цілком конкретні, такі, що піддаються соціально-правовому виміру і контролю. Тому рівень (ступінь) ефективності механізму конституціоналізації правового порядку залежить від функціонування та взаємодії трьох блоків чинників: несоціальних, соціальних і власне юридичних. У процесі конституціоналізації кожний із цих чинників утворює свій власний механізм забезпечення правопорядку. Критерієм такого поділу є механізм реалізації конституції, адже дезорганізація соціального, економічного, психологічного і, як наслідок, правового устрою життя є живильним середовищем для порушення норм конституції, а відтак і відсутності належного правового порядку.

Несоціальні чинники не залежать від волі людини і суспільства в цілому, а проте, це обставини, від яких до певної міри залежить ефективність механізму конституціоналізації правового порядку. Річ у тому, що дані чинники, по-перше, можуть сприяти вчиненню (чи зумовлювати вчинення) правопорушень і перешкоджати використанню суб'єктивних прав та виконанню юридичних обов'язків, передбачених у конституції, по-друге, можуть бути перешкодою суб'єктам для забезпечення правопорядку у здійсненні їхніх повноважень.

Природа соціальних чинників ефективності механізму конституціоналізації правопорядку дещо складніша. Йдеться про те, що ці чинники, з одного боку, впливають на суспільні відносини, а з другого – самі детерміновані ними. Водночас зазначимо, що за такої градації виходимо із широкого розуміння терміна «соціальний», вживаючи його як синонім до слова «громадський».

Даний блок чинників безпосередньо впливає на реалізацію норм права, зокрема норм Основного закону. Так, на думку С. Полєніної та В. Казимирчука, соціальний чинник законодавчої діяльності – це явище суспільного життя, що впливає в тій чи тій формі на виявлення потреби в правовому регулюванні, на розробку, прийняття, зміну чи скасування законодавчого акта і зрештою – на його зміст⁴. Зазвичай усі соціальні процеси та явища справляють на конституціоналізацію правового порядку переважно позитивний вплив (позитивні сторони й елементи економіки, політики, культури тощо). Проте існує чимало соціальних чинників, що негативно впливають на даний процес (недоліки в економіці, у діяльності різних державних органів тощо), які визначають загальні причини недотримання норм конституції і, зрештою, відсутність належного правопорядку в державі. У цьому контексті варто наголосити на особливій природі конституції, яка полягає в тому, що вона є юридично узаконеним балансом інтересів усіх соціальних груп. Основний закон сприяє усуненню відповідних колізій за допомогою специфічного конституційного впливу на всі сфери суспільних відносин, виступаючи механізмом узгодження приватно-правових і публічно-правових інтересів. Тому слушною є думка А. Селіванова про те, що коли шлях конституційної модернізації буде сприйнятий суспільством як діалог з владою, це стане надійною запорукою стратегічної згоди в суспільній свідомості⁵. Зі свого боку зауважимо, що саме конституціоналізація права повинна гарантувати, щоб публічна влада в будь-якому зі своїх проявів здійснювалася на основі критеріїв раціональності, пропорційності і такими засобами, які передбачають обмеження до мінімуму

втручання у процес реалізації основних прав людини⁶. Конституція містить базову логіку взаємин особи із суспільством та державою, будучи інструментом для подолання соціальних і політичних криз. Таким чином забезпечується необхідний для здійснення перетворень рівень стабільності суспільних відносин, а відтак – і належний правопорядок.

Соціальний механізм забезпечення конституціоналізації правового порядку – це система соціальних чинників (чинників соціального життя), що сприяють втіленню положень конституції у всі сфери життєдіяльності суспільства. До соціальних чинників можна віднести економічне благополуччя (стабільність, зростання), політичну стабільність, єдність правових, неправових та культурних цінностей. Проте варто зазначити, що до соціальних чинників не варто відносити економіку, політику, культуру в цілому, оскільки вони являють собою систему соціальних явищ. Очевидним є і той факт, що позитивний вплив на стан забезпечення конституціоналізації правового порядку справляють не всі економічні, політичні та інші чинники. Наприклад, деякі елементи культури, як-от обряди, навряд чи можливо віднести до названих чинників, які впливають на процес конституціоналізації правового порядку. Тому соціальний механізм складатиметься лише з окремих елементів економіки, політики, культури та інших соціальних інститутів, які випливають із принципів та положень конституції.

Специфіка соціальних чинників полягає у тому, що вони діють системно, для них характерна спрямованість дії. Вони впливають на ступінь ефективності конституціоналізації права загалом і безпосередньо пов'язані з процесом конституціоналізації правового порядку. Аналіз літератури дає змогу виділити кілька блоків соціальних чинників, що впливають на ефективність механізму конституціоналізації правопорядку, а саме: 1) політичні, 2) економічні, 3) соціально-культурні.

Вплив політичних процесів на ефективність конституціоналізації правопорядку проявляється подвійно: по-перше, велике значення має відповідність політичної системи держави соціальній структурі суспільства, ідеології та культурі, системі наявних суспільних відносин. Така відповідність загалом відображає інтереси розвитку соціуму. Таким чином, правова політика виступає основною стратегією правового розвитку держави, яка включає в себе закономірності правового розвитку, визначає завдання та цілі як у цілому правової системи, так і окремих її елементів (зокрема правового порядку) зокрема. Основи правової стратегії, як відомо, задаються конституцією.

Так, у вступній частині Конституції України визначаються положення, які лежать в основі всіх конституційних норм та інших нормативно-правових актів: утвердження прав і свобод людини та громадянина; зміцнення громадянської злагоди на землі України; розвиток і зміцнення демократичної, соціальної, правової держави⁷. Своєю чергою, неефективність механізму конституціоналізації правопорядку може породжуватися наявністю антагонізму соціальних сил, зіткненням протилежних політичних інтересів тощо (особливо це стосується реформування Основного закону).

По-друге, суб'єкти забезпечення правопорядку ідеологічно та організаційно орієнтовані на підтримку наявної політичної системи. Цей зв'язок може набувати форми відвертої політичної кон'юнктури. Отже, такі процеси, як демократизація, децентралізація, які характеризуються в принципі позитивно, як і будь-яке інше соціальне явище, має зворотний бік. Це пов'язано передусім з небезпекою анархічного безпорядку в державі, де через низький рівень політичної культури, низький рівень демократичної самоорганізації населення, відсутності цивілізованого досвіду досягнення соціально-політичних компромісів, наявність тоталітарного минулого, не дотримувалися та порушувалися конституційні права людини та громадянина, про що свідчать численні соціально-політичні конфлікти, які відбуваються в останні три роки в Україні. Держава, яка діє в режимі демократії, не повинна втручатися у взаємодію людей, якщо незбіжність їхніх інтересів не досягає ступеня соціально-політичного протиріччя, не піддає небезпеці життєві інтереси. Яскравий приклад порушення цього принципу було продемонстровано під час Революції гідності в Україні.

Економічні чинники – це сукупність економічних явищ, що відображають позитивні та негативні напрями розвитку суспільних відносин. Найбільш поширеним показником такого розвитку є рівень життя населення, який проявляється у благополуччі, створенні безпечних умов життя людини. Відсутність стабільного матеріального заробітку є обставиною, через яку багато людей не використовують своїх суб'єктивних прав, передбачених конституцією (наприклад, право на працю). З цього приводу один з дослідників природи правового порядку О. Сауляк доводить, що бідність у країнах, які не досягли високого рівня соціально-економічного розвитку, має амбівалентний вплив на правопорядок. З огляду на соціальну нерівність та масштаби бідності остання становить серйозну загрозу для нормативної (абстрактно-належної) моделі правопорядку. Вкрай тяжке становище людей у сукупності з іншими негативними чинниками провокує зростання асоціальної, протиправної поведінки і тим самим руйнує ідеальний образ правопорядку, який повинен вибудовуватися на основі міцного режиму законності⁸. Тому позитивно впливають на забезпечення конституціоналізації правового порядку, наприклад, високий ступінь організованості в економічній сфері, стійкість економічного розвитку, зокрема грошової системи, низький рівень інфляції, максимальна зайнятість населення та працевлаштування, відсутність корупції тощо.

Сьогодні боротьба з корупцією набула глобального характеру. Україна, як і всі країни світу, зайняла активну позицію в цій боротьбі. Ефективна реалізація антикорупційної політики в державі можлива тільки тоді, коли держава активно застосовує проти корупції всі доступні їй засоби економічного, організаційного, управлінського та правового характеру. В межах соціальних заходів з протидії корупції одним із таких засобів є виховання у громадян некорумпованої поведінки. Як слушно зазначає з цього приводу О. Костенко, антикорупційна культура громадян – єдина гарантія проти корупціалізації влади в суспільстві⁹. Корупція справляє безпосередній вплив на правопорядок та ефективність його конституціоналізації.

Проте економічні та політичні чинники самі по собі не спроможні впливати на поведінку суб'єктів, оскільки поведінка ніколи не може бути автоматичною. Зміни в економічній сфері, зростання кризових явищ, переоцінка цінностей, соціокультурні зміни в духовній сфері життя суспільства не можуть повністю пояснити поведінку окремих індивідів у конкретних ситуаціях. Як зауважують вчені, право акумулює в собі суб'єктивні уявлення людей про те, як має бути влаштоване їхнє життя, а тому значною мірою перетинається зі сферою етичного¹⁰. «Оцінка правових явищ, яка здійснюється правосвідомістю, є не тільки правовою, а й моральною»¹¹, – зазначає Н. Оніщенко. Отже, увесь вплив, що виходить з економічної, політичної, соціальної сфер, неодмінно проходить через так звані фільтри ментальності та культури, отримуючи в них своєрідне індивідуальне освітлення, і тільки в цьому перетвореному вигляді стає рушійною силою поведінки людей у суспільстві. У цьому відношенні доволі чітко проглядаються взаємозв'язок і взаємозалежність економічних та політичних чинників із соціально-культурними, що зумовлює стабільний і стійкий правопорядок у суспільстві.

Блок соціально-культурних чинників доволі обсяговий і неоднорідний, оскільки він поєднує вплив різних сфер суспільного життя: виховання, освіти, науки, культури, релігії тощо. Соціальні чинники є результативними показниками соціально орієнтованої держави. Очевидно: вплив правосвідомості й правової культури на ефективність механізму конституціоналізації правопорядку є складним; у реальному житті це проявляється в таких аксіоматичних параметрах:

- 1) якісний закон може з'явитися тільки в суспільстві з високим рівнем правової культури;
- 2) рівень правової свідомості суб'єктів правової реалізації безпосередньо впливає на якість реалізації самого права.

Знання законів, ставлення до них, готовність дотримуватися і виконувати їх, наявність у громадян навичок правової поведінки, складові індивідуальної правосвідомості – все це безпосередньо впливає на ефективність конституціоналізації в кожному конкретному випадку. І, відповідно, навпаки – неякісні закони, неякісна правореалізація знижують рівень правосвідомості та правової культури, наслідком чого є певна дезорганізованість суспільства, відсутність правового порядку.

Сьогодні в суспільстві сформувався тип людини, основними рисами якої є соціальна та політична пасивність, правовий нігілізм, безініціативність. Належний рівень правової культури має організаційно-регулювальний вплив на забезпечення правомірної поведінки різноманітних учасників суспільних відносин, перетворюючись на «бар'єр» на шляху виникнення й поширення соціального зла, і тим сприяє утвердженню правового порядку в соціумі. До того ж низький рівень правової культури є деструктивним чинником, який часто стає безпосередньою причиною ухвалення помилкових юридичних рішень, які розмивають основи правопорядку¹². На жаль, як зауважують учені, такі соціальні відхилення є складовою людської життєдіяльності в цілому, її

об'єктивних (середовище – потреби) та суб'єктивних (усвідомлення об'єктивних потреб у вигляді інтересів, ціннісних орієнтацій, мотивів, цільових настанов та їх реалізації у вчинках, поведінці, діяльності) чинників¹³. Негативні форми соціальних відхилень завдають шкоди суспільству та особі, а відтак деформують правопорядок.

Соціально-культурні чинники (так званий психологічний механізм конституціоналізації правового порядку) заснований на системі почуттів та емоцій, настроїв, орієнтацій індивідуальної чи колективної свідомості, які відображають ставлення громадян до конституції, права загалом і до проблеми їх дотримання та реалізації. Всі вони в сукупності становлять правосвідомість та правову культуру суб'єкта права. «Важливе значення в забезпеченні правопорядку, – пише В. Нікітяєва, – відіграють такі чинники, як інформаційний, емоційно-оцінний та інсталяційний, що становлять основу правосвідомості. Таке формування необхідне для ефективнішого сприйняття правових настанов особою. Щоб зробити цей процес дієвішим та цілеспрямованішим, потрібно володіти достовірною інформацією про численні внутрішні і зовнішні умови, що опосередковують цей процес, знати засоби і методи досягнення бажаних результатів»¹⁴.

Найважливішим чинником у психологічному механізмі є правосвідомість. Наукова і професійна правосвідомість впливає на якість законодавства та ефективність реалізації норм права (особливо норм основного закону). Розуміння смислу і значення конституційних цінностей, ставлення до них як до основи життєдіяльності держави й кожної людини становить ядро конституційної правосвідомості. Адже саме конституція є нормативною моделлю організації життя суспільства. Від рівня конституційної правосвідомості залежить, наскільки строго і точно громадяни виконують приписи конституції. Рівень виконуваності приписів Основного закону прямо залежить від правової культури суб'єктів права, розуміння ними законодавства, поваги до закону, правопорядку, виховання в собі добросовісності як панівної моделі соціальної поведінки, яка має демократично-правовий характер.

Цей аспект важливий для українського суспільства, оскільки воно має низку особливостей. Для української традиції характерні: глибокий зв'язок правосвідомості з суспільно-колективістською організацією життєдіяльності людей, акцент на фактичних, а не формально-юридичних гарантіях конкретних можливостей поведінки, інтегрованість права в повсякденне життя людей не тільки як формального юридичного заходу, а як соціального ідеалу. У нинішній Україні змінюються орієнтири, але в масовій свідомості, як і раніше, поки що домінують патерналістські конструкції реальності, громадяни схильні до фетишизації влади, сподіваються на силу держави і чекають від неї рішучих дій. Щодо правопорядку це означає, що суспільство приймає його як належне. Але якщо в суспільстві не буде сформовано високої правової культури і мотивації громадян брати участь у правотворчості, правозастосуванні, то жодна реформа не матиме успіху. Тому ще одним соціально-культурним чинником конституціоналізації правового порядку є якість і результативність правового виховання, а також поширення юридичних знань.

Правове виховання спрямоване на перетворення правових ідей і вимог на особисті переконання громадян і норму їх поведінки, розвиток їх правової культури¹⁵. Правовий вплив безпосередньо спрямований на вольову поведінку учасників суспільних відносин. Тому результати правового регулювання залежать також від того, наскільки враховуються і використовуються психологічні чинники, які впливають на пізнання й розуміння людьми норм і принципів Основного закону, засвоєння приписів права, формування позитивного ставлення до них, готовність співвідносити й узгоджувати з ними свою поведінку. З огляду на це одним із соціально-культурних чинників конституціоналізації правового порядку є виховання поваги до закону як такого ставлення, яке ґрунтується на визнанні його високих соціальних якостей і характеризується збігом позицій закону і громадянина, а отже, прагненням до виконання приписів, узгодження своїх дій зі зразками, пропонованими нормами права. У цьому визначенні увагу зосереджено на фактичній поведінці громадян, на узгодженні ними своїх дій з еталонами, що містяться в нормах права. Це визначення має безумовну цінність для розробки поняття «повага до права» як наукової категорії, але водночас не охоплює всіх можливих проявів поваги до нього на практиці.

У реальному житті повага до права не може бути зведена тільки до узгодження громадянами своєї поведінки з нормами права, що впливає зі специфіки самого права; необхідно прийняти регламентовані нормами закону правила поведінки і поваги до них (це сприяло б підвищенню рівня довіри до влади та зменшенню ролі примусу в процесі управління державою)¹⁶. Як зазначають В. Бесчастний і Г. Гребеньков, саме зниження рівня довіри громадян до держави та її інститутів є визначальним негативним чинником для правопорядку, квін-тесенція якого – у понятті «сила права»¹⁷.

Можна виділити два аспекти поваги до права: повага до права у сфері законодавчої діяльності та у сфері його реалізації. Повага до права у сфері законодавчої діяльності проявляється: по-перше, в усвідомленні особливостей суспільних відносин, для регулювання яких видається відповідний нормативно-правовий акт; по-друге, у відповідності норм права економічним, політичним і соціальним можливостям; по-третє, в урахуванні всіх досягнень законодавчої техніки задля віднайдення точного і зрозумілого для більшості формулювання волі законодавця.

Повага до права у сфері його реалізації проявляється в повазі до права з боку суб'єктів, уповноважених і на його створення, і його застосування. Таким синтезуючим рівнем правової свідомості є культура правової діяльності, яка означає зумовлену соціально-економічними і політичними чинниками якість, стан функціонування правової системи, що знаходить вираження у рівні розвитку юридичної активності та ступеня гарантованості державою свободи поведінки особи в поєднанні з відповідальністю перед суспільством¹⁸. У такому випадку існують реальні очікування відповідності положень Основного закону потребам розвитку суспільства. Усе це, на думку вчених, дає можливість забезпечення свободи і гуманізму як основних конституційних засад державного управління¹⁹. Таким чином, норми права повніше відображають

інтереси окремих соціальних груп і суспільства загалом, що, своєю чергою, підвищує потенційні можливості конституціоналізації правового порядку.

Повага до закону повинна паралельно культивуватися разом з розвитком поваги до самих органів забезпечення правопорядку. Особливістю тенденції розвитку правопорядку на сучасному етапі можна вважати вкрай низький рівень суспільної довіри до діяльності правоохоронних органів, що знижується в міру реформування суспільства. Тому видається справедливою позиція тих дослідників, які вважають за необхідне під час формування стратегії правопорядку змінювати завдання та діяльність органів правопорядку, трансформуючи їх із державних інститутів у соціальні²⁰. Саме через вузьковідомче розуміння завдань діяльності правоохоронних органів наростає процес їх відчуження від суспільства. Зважаючи на це відчуження, виникає невідповідність між суспільством, його соціально-культурними запитами і діяльністю органів правопорядку, неузгодженість, без усунення якої неможливі насамперед правовий процес та ефективна робота органів держави. Подолати цей розрив можливо лише шляхом виділення і практичної реалізації органами правопорядку спільних із іншими соціальними суб'єктами й державними структурами інтересів і цілей.

Отже, розглядаючи чинники, які впливають на конституціоналізацію правового порядку як певної соціальної системи, можна дійти таких висновків. Будучи елементом суспільно-політичної надбудови, правопорядок підпадає під вплив як економічного базису, так і різноманітних надбудовних комплексів: політичних, ідеологічних, психологічних, правових, організаційних тощо. Їх сукупність утворює єдність пов'язаних між собою елементів, має впорядковану структуру, розвивається за законами суспільного розвитку, тобто має всі ознаки соціальної системи.

Домінування кожного із чинників, що впливають на процес конституціоналізації, зумовлено об'єктивними процесами, що відбуваються в країні. У період реформування українського суспільства після набуття Україною суверенітету з'явилися нові соціальні передумови негативних явищ, що стали наслідком істотних негараздів, суперечностей і кризових явищ, які охопили українське суспільство. На цій основі в країні істотно погіршилася й загострилася загальна кримінологічна ситуація, проявилися бездієвість права, ігнорування його норм, зокрема положень Основного закону. Тому, на нашу думку, конституціоналізація правового порядку, яка має комплексний характер і пов'язана з багатьма явищами та процесами соціального життя, може бути забезпечена тільки в контексті загальної стабілізації політико-економічної ситуації в країні.

1. *Фактор* // Советский энциклопедический словарь. – М., 1990. – С. 1422. 2. *Теория факторов* // Философский энциклопедический словарь. – М., 1989. – С. 682 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://terme.ru/dictionary/180> 3. *Морозова Л. А.* Теория государства и права / Морозова Л. А. – М. : Юрист, 2002. – С. 387. 4. *Куманин Е. В.* О понятии фактора и факторном подходе / Е. В. Куманин, В. А. Леванский, С. В. Поленина // Законодательная социология / отв. ред. В. П. Казимирчук и

С. В. Поленина. – М. : Формула права, 2010. – С. 25. **5.** Селіванов А. О. Конституційні проблеми в сучасній теорії права: доктрина стабільності та охорони Конституції України в контексті її модернізації та ефективного конституційного правосуддя / Селіванов А. О. – К. : Лорос, 2012. – С. 31. **6.** *The Twilight of Constitutionalism?* / ed. by Petra Dobner and Martin Loughlin // Oxford University Press, 2010. – С. 62. **7.** Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> **8.** Сауляк О. П. Сущность правовпорядка : теоретико-методологическое исследование : дисс. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Сауляк О. П. ; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. – М., 2010. – С. 5. **9.** Костенко О. Яким «каменем» зневажили «будівничі» вітчизняної антикорупційної політики? / О. Костенко // Віче. – 2016. – № 2. – С. 13. **10.** *Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні* : монографія / [Кресіна І. О., Матвієнко А. С., Оніщенко Н. М. та ін.] ; за ред. І. О. Кресіної. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – С. 18. **11.** *Державно-правові та суспільно-політичні перетворення в Україні: проблеми і перспективи* : матеріали спільного засідання вчених рад Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України / відп. ред. академік НАН України Ю. С. Шемшученко ; упоряд. доктор політ. наук В. П. Горбатенко. – К. : Юрид. думка, 2010. – С. 44. **12.** Сауляк О. П. Правовая культура как фактор обеспечения правовпорядка (общетеоретические, образовательные и другие аспекты проблемы) / О. П. Сауляк // Право и образование. – 2009. – № 10. – С. 48–49. **13.** *Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку* : монографія / [Васильєв Г. Ю., Воднік В. Д., Волянська та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Харків : Право, 2013. – С. 411. **14.** Никитяева В. В. Правопорядок и правосознание как элементы эффективного правового регулирования / В. В. Никитяева // Вестник Воронеж. ин-та МВД России. – 2007. – № 2. – С. 51. **15.** *Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку* : монографія... – С. 446. **16.** Скоробагата А. В. Демократизація як обов'язковий чинник формування громадянського суспільства в державі через призму модернізації Конституції України / А. В. Скоробагата // Права та свободи людини в контексті модернізації Конституції України : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. ННІЗН НАВС (Київ, 23 січ. 2014 р.) / за заг. ред. проф. В. В. Коваленка. – К. : Ліра-К, 2014 – С. 112. **17.** Бесчастний В. Правопорядок як фундаментальний ресурс розвитку сучасного суспільства / В. Бесчастний, Г. Гребеньков // Віче. – 2009. – № 6. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1374/> **18.** Оніщенко Н. М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: проблеми, реалії, перспективи : монографія / Оніщенко Н. М. ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К. : Юрид. думка, 2008. – С. 177. **19.** *Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції* : монографія / [Битяк Ю. П., Данильян О. Г., Дзюбань О. П. та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка, О. Г. Данильяна. – Харків : Право, 2010. – С. 127. **20.** Пащуля Г. Я. Органи внутрішніх справ як елемент апарату держави в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Г. Я. Пащуля. – Львів, 2015. – С. 9.

Podorozhna T. Social factors connstitutionalization legal order

This article analyzes the features of the influence of social factors on the process konstytualization legal order. Indicated that law and order falls under the influence of an economic base and superstructure variety of complex political, ideological, psychological, legal, institutional and others. It is concluded that the totality of these factors creates a unity of interconnected elements is ordered structure, follows the laws of social development, that has all the features of the social system.

The institutionalization of legal order in the Ukrainian state depends on the socio-structural, institutional imbalance inherent in the period of reforms. This means that the formation of law affected other areas of order (political, economic, mental, and, in turn, affects the processes of formation and development. Given this process konstytsionalization legal order is a manifestation and a consequence of the interaction of various factors, so or otherwise influence the formation and development of Ukrainian law in general. Specifics of social factors is that they act systemically, they are characterized by thrust action. They affect the degree of effectiveness konstytsionalizatsion rights in general, and directly related to the process konstytsionalizatsion legal order. Analysis of the literature reveals the several blocks of social factors that influence the effectiveness of the mechanism konstytsionalizatsion law, namely: 1) political; 2) economic; 3) socio-cultural.

The impact of political developments on the effectiveness of law enforcement konstytsionalizatsion manifested in two ways: first, the importance of a matching political system of the state social structure, ideology and culture, the existing system of social relations. This line generally reflect the interests of society. Thus, the legal policy strategy is the main law of the state, which includes legal development patterns, defines the goals and objectives as a whole legal system and its individual elements (including legal proceedings). Basics of legal strategies known to set constitution. Thus, the introduction of the Constitution of Ukraine specified provisions are the basis of all constitutional norms and other regulatory legal acts, establishing human rights and freedoms and citizen; strengthening of civil harmony on earth Ukraine; the development and strengthening of the democratic, social, rule of law. In turn, ineffective enforcement mechanisms konstytsionalizatsion antagonism may originate from the presence of social forces clash of opposing political interests of others (especially the reform of the Basic Law).

Economic factors – a set of economic phenomena, reflecting the positive and negative directions of public relations. The most common indicator of this development is the level of living, which manifests itself in health, create safe conditions for life. The lack of stable financial income are the circumstances in which many people do not use their subjective rights under the Constitution (such as the right to work). Economic and political factors by themselves are not able to influence the behavior of subjects because behavior can never be automatic. Changes in the economic sphere, the growth crisis, reassessment of values, socio-cultural changes in the spiritual sphere of society can not fully explain the behavior of individuals in specific situations. All influence emanating from the economic, political and social spheres, inevitably passes through the so-called filters mentality and culture to give them a kind custom lighting, and only in this modified form is the driving force of human behavior in society. This relationship is clearly visible the relationship and interdependence of economic and political factors of socio-cultural, hence the stable and sustainable rule of law in society. Social and cultural factors rather large and heterogeneous, because it combines the effects of different spheres of social life: education, education, science, culture, religion and so on. Social factors are effective indicators of socially oriented state. Obviously, the impact of legal awareness and legal culture on the effectiveness of enforcement konstytsionalizatsion mechanism is very complex; in real life it is shown in the following axiomatic parameters:

- 1) quality law can appear only in a society with a high level of legal culture;
- 2) the level of legal awareness of legal implementation directly affects the quality of the law itself.

Knowledge of laws, attitudes, willingness to follow and implement them, the availability of skills in public legal behavior, the individual components of justice – all of which directly affect the effectiveness konstytsionalizatsion in each case. And, accordingly, on the con-

trary – substandard laws poor quality realization reduce the level of legal awareness and legal culture, resulting in a certain disorganization of society, lack of legal basis.

Key words: order, konstytutsionalizatsion, social mechanism of the law, legal policy, justice, legal culture, legal education

УДК 340.1; 342.7

О. Л. ЛЬВОВА,
кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ І НАБУТІ ПРАВА: ПРОБЛЕМА ПРІОРИТЕТУ ТА ЦІННОСТЕЙ

У статті надається теоретичне обґрунтування відмінності між природними, невід'ємними правами людини і тими правами, які є набутими та іноді отримують назву «нових прав» людини. Розкриваються негативні тенденції сучасних процесів лібералізації суспільних цінностей, що призводить до впровадження до українського законодавства таких ідеологічних термінів, як «сексуальна орієнтація», «гендерна ідентичність» тощо. Підкреслюється, що сучасна концепція прав людини спирається на концепцію природного права, відповідно до якої всі люди від природи є вільними і наділені рівними правами. Як висновок констатується, що зазначені явища не можуть доповнювати спектр основних, невід'ємних прав людини, оскільки: є набутими і не з'являються від народження; принижують гідність людини та не сприяють розвитку її індивідуальності.

Ключові слова: законодавство, права людини, природне право, рівність, сексуальна орієнтація.

Львова Е. Л. К вопросу о естественных правах человека и приобретенных правах: проблема приоритета и ценностей

В статье приводится теоретическое обоснование различия между естественными, неотъемлемыми правами человека и теми правами, которые являются приобретенными и иногда получают название «новых прав» человека. Раскрываются негативные тенденции современных процессов либерализации общественных ценностей, что приводит к внедрению в украинское законодательство таких идеологических терминов, как «сексуальная ориентация», «гендерная идентичность» и тому подобное. Подчеркивается, что современная концепция прав человека опирается на концепцию естественного права, согласно которой все люди от природы свободны и наделены равными правами. Как вывод констатируется, что указанные явления не могут дополнять спектр основных, неотъемлемых прав человека, поскольку: являются приобретенными и не появляются от рождения; унижают достоинство человека и не способствуют развитию его индивидуальности.

Ключевые слова: законодательство, права человека, естественное право, равенство, сексуальная ориентация.

Lvova O. To the question of natural rights and acquired rights: the problem of priority and values.

The article provides a theoretical rationale for the distinction between the natural, inalienable human rights and those rights that are acquired and sometimes called “new rights” of man. Revealed negative trends of contemporary processes of liberalization of social